

אליהו בהר הכרמל - הוראת שעה

(1) מלכים א' יח' לא-לג

ויאמר אליהו לכל העם גשו אלי ויגשו כל העם אליו וירפא את מזבח ה' ההרוס: ויקח אליהו שתיים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך: ויבנה את האבנים מזבח בשם ה' ויעש תעלה כבית סעתיים זרע סביב למזבח:

(2) דברים יח' טו'

נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' אלקיך, אליו תשמעון:

(3) רמב"ם משנה תורה מנין המצות עשה קעב

לשמוע מכל נביא בכל דור ודור אם לא יוסיף ולא יגרע שנ' אליו תשמעון

(4) רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ט' הלכה ג

וכן אם יאמר לנו הנביא, שנודע לנו שהוא נביא, לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או על מצוות הרבה בן קלות בן חמורות לפי שעה מצוה לשמוע לו. וכן לומדנו מחכמים הראשונים מפי השמועה בכל אם יאמר לך הנביא עבור על דברי תורה כאלהו בהר הכרמל שמע לו חוץ מעבודה זרה: והוא שיהיה הדבר לפי שעה.

(5) כסף משנה שם

יבמות פרק האשה רבה (צ:): ובספרי (פ' שופטים) אליו תשמעון אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצות שבתורה כאלהו בהר הכרמל הכל לפי שעה שמע לו.

(6) יבמות דף צ ע"ב

ת"ש אליו תשמעון אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצות שבתורה כגון אליהו בהר הכרמל הכל לפי שעה שמע לו שאני התם דכתיב אליו תשמעון וליגמר מיניה מיגדר מילתא שאני

(7) רש"י שם ד"ה מיגדר מילתא

לעשות גדר ותקנה כי התם שהשיבן על ידי כן מעבדות כוכבים

(8) תוס' שם ד"ה וליגמר מיניה

וא"ת שאני התם דעל פי הדיבור היה מתנבא לעבור והיכי נגמר מיניה לעבור משום תקנתא דרבנן שלא על פי הדיבור? ונראה דכיון על פי הדיבור שרי משום צורך שעה הוא הדין שלא על פי הדיבור שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה...
אלא היכא דמוחזק שאני ובאליהו למה לן משום דמוחזק הא משמע דאפילו בלא נביא שרי נמי לבית דין לעבור משום מיגדר מילתא? ואר"י משום דאיתחזק בנביאות היו סומכין עליו

9) סנהדרין דף פט ע"ב

המוותר על דברי נביא [מיתתו בידי שמים] מנא ידע דאיענש? דיהיב ליה אות. והא מיכה דלא יהיה ליה אות ואיענש? היכא דמוחזק שאני. דיא לא תימא הכי אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק? אליהו בהר הכרמל היכי סמכי עליה ועבדע שחוטי חוץ? אלא היכא דמוחזק שאני

10) רש"י שם ד"ה היכא דהוחזק שאני

שהוא צדיק ונביא אמת לא בעי אות

11) תוס' שם ד"ה אליהו בהר הכרמל

אלא ודאי בנביא שעשה מדעתו קא אמרה ברייתא דמיירי קרא והא דבעי הכא איתחזק היינו משום דכי איתחזק בנביאות סומכין עליו... ומיהו בקראי שמשע שעל פי הדיבור עשה דכתיב באליהו "וכדברך עשיתי" (מלכים א יח' לו') ופרש"י מאור הגולה בפירושו לנביאים וכדברך עשיתי שהקרבתי בשעת איסור הבמות? ונראה לומר דכיון דעל פי הדיבור שרי משום צורך שעה הוא הדין נמי שלא על פי הדיבור... ועוד יש לומר דהא דקאמר אליהו וכדברך עשיתי לא נאמר לו הקב"ה אלא מקרא היה דורש דכתיב "גוי וקהל גוים יהיה ממך" – 'ואמרינן עתידין בניך לעשות כמעשה נכרים' פירוש לשחוט בחוץ ואני מסכים על ידו ולפי שהיה נביא מוחזק סמכו עליו שעליו נאמר מקרא זה

12) ערוך לנר סנהדרין דף פט ע"ה ד"ה תוס' ד"ה אליהו

מה הסתפקו התוספות האם אליהו אמר כן בשם ה' או לא. הרי הדבר מפורש בירושלמי (מגילה פ"א הי"א) שעשה כן בציוויו של ה'.

13) מנחת חינוך מצוה תקטז

מ"מ נראה לי אף לדברי התוס' דמצוה לשמוע לו אפילו אם אומר מדעת עצמו, אם אינו שומע לו באומר מדעת עצמו אינו חייב מיתה בידי שמים...נהי דמצות עשה איכא מאליו תשמעון מ"מ לא נענשו על זה

יהי זהיר בתפילת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בה

14) מלכים א יח' לו' – לז'

ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלקי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלקים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה: ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' אלקים ואתה הסבת לבם אחרנית:

15) ברכות דף ו ע"ב

וא"ר חלבו אמר רב הונא יהא אדם זהיר בתפילת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה שנאמר "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וכו' ענני ה' ענני

16) מהרש"א שם

לעולם יהא אדם 'זהיר וזריז' בתפילת המנחה שלא ישהה אותה אלא מיד ותיכף שיגיע זמנה יתפלל אותה... "ויהי בעלות המנחה" דמשמע בתחילת עלייתו של שעת המנחה

17) בן יהוידע שם

ולכאורה יש כאן קשה גדולה דהלא מקרא מלא כתוב "בעת רצון עניתך" (ישיעה מט) יודוע הוא מזוהר הקדוש כי זמן מנחה אינו נקרא עת רצון בימי החול, מפני שבו שליטת הדינין, ורק מנחת שבת נקראת עת רצון דלכך אומרים פסוק "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" במנחה בשבת דווקא... אלא רצונו לומר שיזהר להתפלל תפילת המנחה בזמן הראוי לה יותר, שהוא זמן מנחה קטנה בתשעה ומחצה, ולא יתפלל אותה בזמן מנחה גדולה... שהרי אליהו לא נענה אלא בזמן מנחה הידוע שהוא מנחה קטנה

18) שולחן ערוך א"ח רלג' א'

מי שמתפלל תפילת המנחה לאחר שש שעות ומחצה ולמעלה יצא. ועיקר זמנה מתשע שעות ומחצה

19) משנה ברורה שם ס"ק א'

דתפילת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים תקנוה, וזמן שחיטתו מדאורייתא התחלתו אחר שש שעות ומחצה, ורק משום כדי שיהיו יכולין להקריב קרבנות יחיד מקדש לכן מאחרין הקרבנות בכל יום עד תשע שעות ומחצה... ועל כן עיקר זמן תפילת המנחה לכתחילה הוא מתשע ומחצה ולמעלה

20) רבמ"ם הלכות תפילה ג' ב'

כבר אמרנו שתפילת מנחה כנגד זמן תמיד של בין הערבים תקנו זמנה. ולפי שהיה התמיד קרב בכך יום בתשע ומחצה תקנו זמנה מתשע שעות ומחצה והיא הנקראת מנחה קטנה. ולפי שבערב פסח שחל להיות בע"ש היו שוחטין את התמיד בשש ומחצה אמרו שהמתפלל מאחר שש ומחצה יצא

21) ט"ז א"ח רלג' ס"ק א'

דעת רמב"ם משמע דוקא בדיעבד יצא. וכתב בית יוסף שמדברי הטור והרא"ש משמע דזמן המנחה לכתחילה הוא מו' שעות ומחצה ולמעלה

22) פרי מגדים משבצות זהב שם ס"ק א'

מכל מקום מיקרי הגיע זמן משש שעות ומחצה ותרי לכתחילה הוה

23) אשל אברהם שם

מו' שעות ומחצה יצא ידי מצוה כתיקונה דרך מצוה מן המובחר לאחר עד מנחה קטנה

24) חידושי רשב"א פירוש ההגדות ברכות דף ו' (summary)

שחרית מנחה מעריב כוללים כל חלקי היום, עלייה ועמידה וירידה, וצריך להודות בהם למי שבראנו יתברך ושנודה בהם שבכל חילופי זמנינו יש עלינו לעביד לפניו כי זה כל האדם, מצורף לזה להודות לפניו

ש"פ שהכל משתנה שינוי עצמי או מקומי ואפילו צבא השמים - הוא יתברך לא ישתנה. לכך זהיר בתפילת מנחה שהוא החילוף זמן דק

25) מלכים א יח' כא'

ויגש אליהו אל כל העם ויאמר עד מתי אתם פסחים על שתי הסעיפים אם ה' האלקים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו ולא ענו העם אתו דבר